

УДК : 159.923.2

Колобова Ірина Борисівна, аспірант лабораторії когнітивної психології,
Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук
України, Київ, Україна
ideal-p@ukr.net

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В ДИСКУРСИВНОМУ КОНСТРУЮВАННІ ДОСВІДУ

Анотація

У статті представлено дослідження стратегій конструювання особистістю значимої події життя на прикладі досвіду розлучення в жінок. За допомогою авторського підходу до дискурсивного аналізу автобіографічного тексту було виокремлено специфічні особливості інтерпретації події. У результаті проведеного дослідження нами було виділено п'ять основних інтерпретаційних стратегій дискурсивного конструювання досвіду: «драматична», «демонстративна», «прагматична», «акузаційна» та «аналітична», що розглядалися в розрізі таких планів: психолінгвістичному (фокалізація оповідача, комунікативна тональність тексту), емоційному (емоційне навантаження, емоційний знак), змістовному (область означуваного, змістовна та фактологічна інформація), рефлексивному (сенси, значення, висновки, способи інтерпретації, ставлення), за рівнем самопроектування (способи організації досвіду), інтенціональному (основна лінія самопрезентації, комунікативне призначення), регулятивному (керування зв'язками між минулим та майбутнім, планування майбутнього), мотиваційно-ціннісному плані (роль та значення подружніх стосунків у житті жінки).

Продемонстровано, що зазначені інтерпретаційні стратегії дискурсивного конструювання досвіду мають виражену специфіку, зумовлену способами

текстової об'єктивації досвіду розлучення, дискурсивними стратегіями та індивідуальними особливостями породження смислу.

За нашими попередніми підсумками, «аналітична» стратегія відображає більш продуктивну тенденцію інтерпретаційних процесів розлучення. Так у мотиваційно-ціннісному плані жінка орієнтується на цінності класичної родини завдяки високому рівню структуралізації та наративізації життєвого досвіду; у регулятивному плані спостерігається конструктивна просторово-часова орієнтація, позитивний емоційний фон, неупереджене ставлення до «Іншого», помірна включеність у подію та оптимістична перспективна позиція. При зменшенні цих факторів у проміжних інтерпретаційних стратегіях експлікується порушення цілісності автонаративних текстів, розірваність смислового ядра, переважання фактологічної інформації над рефлексивною, що в цілому приводить до поверхневих деструктивних висновків та негативних перспектив стосовно шлюбу.

***Ключові слова:** досвід, особистісний досвід, дискурс, дискурсивне конструювання досвіду, інтерпретаційні стратегії, дискурсивний аналіз тексту.*

Kolobova Iryna Borysivna, Ph. D. Student of Laboratory of Cognitive Psychology G.S. Kostiyk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine

INTERPRETIVE STRATEGIES USED FOR DISCURSIVE CONSTRUCTION OF ONE'S OWN EXPERIENCE

Summary

The article examines strategies used for discursive construction of significant life events on the examples of women experienced divorce. Using the author's approach to the discursive analysis of autobiographical texts, we highlighted the specific features of event interpretation by such women. As a result of our study, we identified five

main interpretive strategies used by these women for discursive construction of their experience: “dramatic”, “demonstrative”, “pragmatic”, “accusative” and “analytical”, which were examined from the following aspects: psycholinguistic (a narrator’s focus, communicative tonality of their texts), emotional (emotional load, a polarity of emotions), meaningful (area of meanings, meaningful and factual information), reflexive (meanings, senses, conclusions, ways of interpretation, attitudes), self-designing (the way of experience organization), intentional (a basic line of self-presentation, purposes of communication), regulatory (constructed links between the past and the future, planning of the future), motivational-value (a role and significance of marital relations in a woman’s life).

We demonstrated that these interpretive strategies used for discursive construction of examined women’s experience had clear specificity, due to the used methods objectifying textually their experience in divorce, discursive strategies and individual characteristics of meaning generation.

According to our previous results, the “analytical” strategy is a more productive trend for interpretations of divorce. Thus, as for motivation and values, women preferring this strategy focuses on the values of the classical family due to highly structured life experience and its conversion into a narrate; as for regulation, they use a constructive spatial-temporal orientation, positive emotional background, an unbiased attitude to the Other, moderate involvement in the event and an optimistic perspective. If these factors are reduced, as it is characteristics for intermediate interpretive strategies, the integrity of self-narrative texts is breached, the semantic core is ruptured, factual information predominate over reflective, which generally leads to superficial destructive conclusions and negative prospects as for marriage.

Keywords: *experience, personal experience, discourse, discursive construction of experience, interpretive strategies, discursive text analysis.*

Постановка проблеми.

Активність диференціації психологічного знання за останнє століття сприяла підвищенню ролі та значення мови, тексту, дискурсу в когнітивних процесах [14, 269], зокрема в процесі інтерпретації досвіду особистості. У цьому контексті мова розглядається не тільки як основний засіб вираження смислів людиною, але й невід'ємний інструмент їх формування. Психолого-герменевтичний підхід, що є методологічним базисом даного дослідження, розглядає процес породження смислів при «зчитуванні досвіду» як результат зіткнення переживання та розуміння [13, 139], відтворення вихідної інформації на новому рівні [15], погляд на події минулого із сьогодення [1, 214], а також як спробу зменшити відстань між розумінням та новими значеннями [7, 5]. У межах цього підходу людина розглядається не тільки як носій системи смислів у суб'єктивному семантичному та мовному просторі, але і як головний суб'єкт, «що самовизначається, самоконструюється у дискурсі» [8, 11]. Саме дискурсивний підхід до досвіду особистості ставить у центр уваги інтерпретаційні процеси, що обумовлені сукупністю таких факторів: власним асимільованим та соціально-культурним контекстом, адресатом комунікативного акту, інтенціональним наміром, часом «компонування досвіду», а також низкою особистісних параметрів.

У найбільш загальному вигляді «конструювання особистістю власного досвіду передбачає приведення нею своїх уявлень, понять, поглядів, принципів, концепцій, інтерпретаційних моделей світу в єдину систему, їх упорядкування, організацію в цілісно пов'язану структуру, що допомагає осягнути сенс подій і вчинків власного життя й життя Інших» [9].

Динамічний плин життєвого досвіду, а особливо точки переламних подій, інтенсифікують перебудову сталих конструкцій смислового простору, вимагають виходити за межі соціального та власного «Я» та активізують внутрішню усвідомлену роботу над досвідом. Серед таких видів досвіду поширеним у

сучасному суспільстві є досвід розірвання шлюбу. Становлення української жінки як особистості наразі пов'язане з материнством та сім'єю, у той час як суспільну та професійну діяльність вважають другорядною. Тому подія розлучення саме для жінок набуває статусу психотравмуючої ситуації, що потребує реорганізації особистого минулого та майбутнього досвіду.

Досвід розірвання шлюбу – це одна з подій, коли жінка виходить із зони поточного комфорту. Конструювання цього досвіду запускає рефлексивні процеси зі своїм простором питань, *чому все так вийшло, що відбувається з нами? Коли це почалося, як далі мені бути?* Ці питання ніколи б не виникнули, якби цей досвід не став на заваді перебування в щасливих та теплих стосунках. Відповіді на ці питання можуть породити нові смисли в майбутньому подружньому житті.

Розлучення, що торкнулося окремої людини, стає її «Я-подією» в минулому, доповнюючи мережу подій окремим вузлом з подальшими зв'язками. У процесі конструювання досвіду в момент переживання значимої події та при подальшому аналізі відбувається трансформація питань з «як, що, коли» на «що це означає для мене», «які є варіанти виходу?», «які причини цієї події?». Вирішується роль та місце цього досвіду в життєвому полі особистості.

За різних особистісних параметрів відбувається селекція: що буде збережено, що виключено назавжди, що передано на обговорення і в якому вигляді. Всі факти, що будуть відмічені потім при будь-якій формі наративізації досвіду, набувають статусу значущих чи відібраних. Процес конструювання досвіду може відбуватись на різних рівнях усвідомлення, з використанням специфічних унікальних інтерпретаційних моделей, що мають спадковий чи соціальний характер утворення: в одному випадку зустрічаємо розгорнутий лінійний та рефлексивний вигляд, в іншому – дискретний редукований до несвідомих шаблонних реакцій та висловлювань.

Інтерпретаційна стратегія по відношенню до особистого досвіду є виключно персоніфікованою, тому подана в цій статті класифікація – це спроба дослідити ознаки та особливості об'єктивації переживань досвіду розірвання шлюбу жінками та причини зниження значення сімейної сфери.

Мета статті – виокремити та проаналізувати основні інтерпретаційні стратегії конструювання особистісного досвіду розлученими жінками.

Важливо відзначити, що виділення цих стратегій дозволяє моделювати дискурсивні процеси конструювання досвіду, що може стати важливим джерелом для розробки нових технологій психологічного супроводу особистості для відновлення цінності сімейних стосунків.

Наукова новизна очікуваних результатів полягатиме в тому, що буде вперше виокремлено види інтерпретаційних стратегій конструювання особистісного досвіду розлученими жінками та розширено уявлення про способи дискурсивного конструювання.

Методика та результати емпіричного дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було проведено емпіричне дослідження, у якому брали участь 150 жінок із різних соціальних груп віком від 18 до 70 років. До вибірки залучалися жінки, що мали статус заміжніх, незаміжніх, у цивільному шлюбі, з дітьми та без, з різним терміном перебування в шлюбі та різною часовою віддаленістю від події розлучення.

Як діагностичний матеріал дослідження інтерпретаційних стратегій ми використовували дві основні методики та ряд додаткових. Як першу основну з них застосовано авторський методичний інструментарій дискурсивного аналізу тексту «Інтерпретаційна стратегія», процедура та результати якого представлені нижче.

Для здійснення герменевтичного дослідження ми використовували нарративне інтерв'ю, за результатами якого отримали письмове нарративне повідомлення.

Вилучений наратив є результатом особистісної герменевтичної роботи досліджуваного стосовно події розлучення.

Процедура емпіричного дослідження передбачала надати письмову розгорнуту відповідь на 5 запитань, які були пов'язані з причинами розлучення, спонукали до осмислення та переосмислення ставлення до себе та чоловіка: респондент мав описати власні думки, почуття, висновки, які робив, та представити перспективи свого подальшого сімейного життя.

У процесі аналізу відповідей одразу була відкинута ідея застосування контент-аналізу з двох причин: по-перше, текст обертався односюжетного й чітко визначеного ядра, а по-друге, ми мали на меті не відтворити сюжетну лінію чи хронологію подій, а інтерпретувати приховані смисли та виділити особливості конструювання смислової позиції автора.

Особливості інтерпретаційних стратегій дискурсивного конструювання досвіду було досліджено в розрізі таких планів, параметри яких представлені в таблиці 1:

1. Психолінгвістичний план. Фокалізація оповідача [3], комунікативна тональність тексту [4].

При аналізі наративів важливо також відповісти на питання, з якої точки зору наратор дивиться на свою історію, яке його місцезнаходження: усередині події (від першої особи *«зараз живу повним життям, вважаю, що втратила багато часу на щоденну напруженість», «я продовжую відчувати провину за розлучення досі, гадаю, через його невлаштованість у сімейному житті й на роботі»*), поряд з подією (безособова констатація про чоловіка *«Немає підтримки. Немає допомоги в побуті. Небажання йти на переговори»*; поради самим собі *«почекали б з народженням дитини», «пройшла любов... така доля», «все пішло в забуття»*) чи поза нею (звернення до читача *«якщо чоловік з самого початку не відповідає вашим запитам, не чекайте на диво!»*, *«Чи можна пробачити й все змінити?»*).

Стилістика будь-якого дискурсу відповідає його основній тональності, тобто стильовому модусу спілкування. У текстах зустрічались такі типи тональності: драматична («*дуже сильно було прикро і захльостувала(обурювала) хвиля несправедливості*»); звинувачення («*Я не могла зрозуміти, чому він так зі мною вчинив, адже ми жили добре*»), гіпотетична («*мабуть, я повинна була отримати цей досвід*»), інформативна («*потрібно було розібратися з майном і звикнути до нової комунікації*»), декларативна («*тепер я маю бути і мамою, і татом, і працювати, як танк, і бути люблячою й ніжною одночасно*»)

2. Емоційний план. Емоційне навантаження, емоційний знак [12, 9]. Наведемо декілька прикладів. Високе навантаження, негативний знак: «*Я б пішла раніше!*», «*Під час.. – сором, страх, бажання все зупинити! Після – гіркий присмак, жалість до себе, розгубленість!*»). Низьке навантаження, позитивний знак («*до чоловіків ставлюся добре, до себе – з повагою*»).

3. Змістовний план. «Значеннева» чи «сміслова» інтерпретація. Область означуваного: тлумачення, пояснення [10, 10].

При переважанні «значенневої» інтерпретації у фокусі уваги при переживанні досвіду формується дискурсивне поле компонентів периферичного значення, таких як: опис майнових проблем, занурення в почуття та страждання, культивування образ на чоловіка та життя в цілому; відбувається механічне накладання на досвід соціальних шаблонів, які діють на рівні значень, не торкаючись глибинних смислових пластів («*після розлучення я стала порушувати питання про розподіл майна, продаж квартири і роз'їзд*», «*потрібно пожити разом, а потім одружуватися*», «*перший шлюб був дурістю*», «*він не виконував свої обов'язки як чоловіка, так і батька*»), що іноді породжує псевдорозуміння та псевдовисновки. Наприклад, не всі, хто перебувають у щасливому шлюбі, попередньо проживають разом, і так само гендерні обов'язки є соціально визначеним штампом і можуть переглядатись за різних умов.

«Смислова» інтерпретація збагачує новим розумінням змісту досвіду, сприяє тим самим породженню нових смислів (*«Я стала оцінювати чоловіків більше за вчинки, ніж за слова», «зберігаючи партнерство й повагу, можна мати більше шансів на успіх», «жіночої мудрості не вистачало: потрібно було думати, що говорити, розвиватись самотійно, відпускати контроль і довіряти виховання дитини чоловікові»*).

4. Рефлексивно-семіотичний план. Функціональні рівні самопроектування [11, 66]. У розрізі цього плану ми намагалися за допомогою нарративів виявити ступінь авторської зрілості респондента в процесі об'єктивації досвіду. Текст було проаналізовано за такими характеристиками, як проєктивність, змістовна цілісність, подієва впорядкованість, чіткість висловлювань, контекстуальність, наповненість, наявність причинно-наслідкових і просторово-часових зв'язків.

На питання описати динаміку переживань до, в момент та після розлучення можна було зафіксувати такі відповіді: приклад зворотного подієвого ряду – *«з кожним днем ставало краще, спочатку було дуже складно й виникала депресія»*; приклад редукованого подієвого ряду – *«бажання отримати свободу; невеликий смуток; страх залишитися одній»*; приклад розгорнутого повного впорядкованого нарративу – *«Оскільки розлучення було єдиною можливістю вирватися з важких подружніх відносин, динаміка переживань була позитивною – швидше повернути відчуття щастя і пройти всі юридичні процедури. Через 2-3 місяці після розлучення відчувала енергію, оптимізм, бажання працювати, наразі відчуваю подяку собі і колишньому чоловікові за правильно прийняте рішення й сміливість»*.

5. Іntenціональний план. Основна лінія самопрезентації, комунікативне призначення [5, 40-47]. У деяких текстах помітна тенденція до пошуку прихильників (*«Я живу, розраховуючи тільки на себе, він живе заради задоволення – так, як хоче»*). Самокорекційне комунікативне призначення було направлене на

розкриття читачеві своїх внутрішніх змін та перебудов (*«Стосовно ж себе я винесла важливий урок – завжди потрібно залишатися особистістю й не дозволяти пригнічувати себе й підпорядковувати свої інтереси інтересам інших»*).

6. Регулятивний план. Керування зв'язками між минулим та майбутнім, планування майбутнього [6, 225]. У розрізі цього плану ми досліджували такі зв'язки: застрягання в минулому/Обережність у перспективі (*«Перспективи будуть тільки тоді, коли зустрінеш потрібну мені людину»*), *«мені страшно розпочинати нові стосунки»*); міфологізація минулого/ невизначеність перспективи (*«я завжди по життю була нещаслива, тож, що буде далі, хто його знає»*); прийняття минулого/ оптимістичність у перспективі (*«я не звикла думати про власне життя в такому ключі, як «змінити минуле», я ніколи ні про що не шкодую», «я хочу стосунків з нормальним, іншим чоловіком»*); викреслення минулого/відсутність перспективи (*«це був не найкращий досвід для подальшого життя. На зміну довіри до життя й до чоловіків прийшло розчарування, деякий снобізм»*); трансформація минулого/оптимістичність в перспективі (*«почуття за роки змінилися від злості до ніжності»*).

7. Мотиваційно-ціннісний план. Місце та значення подружніх стосунків у життєвому просторі: знецінення сімейного життя – *«Мені добре жити самій, взаємини в майбутньому можливі лише на відстані»*; збереження – *«У моїх нових стосунках ми з коханим протягом 15 років прагнемо до рівності й турботи один про одного»*.

Обговорення результатів емпіричного дослідження. Отримані тексти інтерв'ю одразу привернули увагу суттєвою зміною за останні роки форми подачі інформації, яка була зроблена досліджуваними в письмовому електронному вигляді. Ми виявили вплив, так званого, сучасного SMS-опосередкованого розмовно-побутового типу дискурсу (*«душила» увагою, «краще одній, ніж з ким з ким попало»*), що характеризується наявністю емотіконічних символів – смайлів,

пiктограм та наборiв роздiлових знакiв iз зображенням емоцiй (*«потрiбно менше кохати ☺»*), скороченим мовним кодом, короткими повiдомленнями з метою економiї текстового простору, вiдсутнiстю чiтко встановленої композицiї текстової реалiзацiї, неформальним регiстром, перевагою побутового дискурсу, нерегламентованiстю мовного оформлення, «низьким» ярусом лiтературної лексики.

Така форма iнтерв'ю сприяє оновленню якiсних пiдходiв до аналізу текстiв, характерних для певного соцiально-культурного середовища. Крім того, не всi отриманi тексти мiстили наративну iнформацiю у вузькому психологiчному сенсi через вiдсутнiсть експлiкацiї логiчного або оцiночного параметру. Не зважаючи на це, при аналізі текстiв ми намагалися заповнити тi пробiли та упущення, якi робив автор тексту, щоб вiдтворити по крихтах цiлiсний унiверсум поглядiв.

Iнтерпретацiя результатiв здiйснювалася на пiдставi вилучення з текстiв ознак, характерних для параметрiв кожного з вищенаведених планiв. Дискурсивний аналіз дозволив згрупувати вiдповiдi в 5 iнтерпретацiйних стратегiй, якi ми умовно назвали так:

1) «Драматична» стратегiя. Розлучення як драма, помилка, злам, помилкова активнiсть. Незворотнiсть щастя, неможливiсть бути щасливим, пошук допомоги, пiдтримки, жалiсть до себе (*«Було дуже погано, була депресiя. Розлучення – це складний процес, вiдчувається надлом»*; *«Окрiм нього, не помічала iнших чоловiкiв. Першi мiсяцi дуже хотiла, щоб вiн повернувся, весь час плакала, нічого не їла та не спала»*).

2) «Демонстративна» стратегiя – «Я- центрована» стратегiя. Презентацiя себе як незламного героя життя, що не потребує чоловiкiв та взагалi нiкого для свого щастя, вiдтворення себе як праведного та вiдчайдушного борця за все краще. Схильнiсть до мiфологiзацiї. Показовий позитивiзм, прихований бiль та захисна позицiя, декларацiя вiри в прекрасне майбутнє (*«Менi так краще, i я не боюся жити*

сама, мені це подобається», «потрібно довіряти тільки собі, змогла сформувати себе як особистість і досягти всього сама»; «ми були абсолютно різні в усьому : енергетично, в інтересах, в цінностях, у розвитку Душі. Я тонка, чуттєва, вихована й глибока Душа. А він жорсткий, черствий і неосвічений мужик»).

3) «Прагматична» стратегія. Розлучення розглядається як черговий життєвий досвід, який призводить до порушення побутового комфорту, можливого переїзду, зайвих побутових турбот. Характерними рисами цієї стратегії є впорядкованість думок, лінійність викладання, переважання раціонального та практичного мислення (*«фінансова ситуація спочатку була жахлива, зараз поліпшується, але в порівнянні з попереднім шлюбом у мене точно фінансова нестабільність», «перші місяці більше хвилював захист себе і дитини, зараз у першу чергу хвилює самореалізація»).*

4) «Акузаційна» (обвинувачувала) стратегія – «Він - центрована» стратегія. Інтерпретаційний фокус направлений на дії чоловіка, на образи, які він наносив. Обвинувачення чоловіка і разом з ним усіх чоловіків. Розчарування в житті, у подружньому досвіді (*«Чоловік випивав, палив на кухні і в спеку, і в морози, не цінував наше з сином здоров'я, нав'язував свою точку зору на все. Засуджував, що всі неправильно живуть і думають, слухав весь час свою маму. а якщо не слухав, то вона хворобами все одно на себе увагу забирала; ревнував без причин, не довіряв нікому, навіть собі; не любив моїх подруг, не поважав моїх родичів, недобре про них говорив, засуджував їх життя; не підтримував розвиток сина»).*

5) «Аналітична» стратегія. Розлучення як життєвий урок. Висновки, переоцінка досвіду, пошук і знаходження особистісних смислів, прогнозування, виявлення та аналіз причин. Цю стратегію обрано як найбільш продуктивний тип дискурсивного конструювання досвіду, як розширення власного особистого дискурсу та здатність до осмисленого конструювання (*«У цілому, своє сімейне життя вважаю досить щасливим. Висновок про чоловіків: є чудові чоловіки, але*

потрібно вчасно розібратися, що важливо саме вашому. Якими він бачить взаємини та сімейне життя. І робити висновки, чи влаштовує це вас особисто. Відносно себе: потрібно вчасно і спокійно говорити про свої очікування, висловлювати свою думку і межі, які ніхто по відношенню до мене не може перетинати»).

По відношенню до детермінант конструювання дискурсу інтерпретаційні стратегії розподіляються так, як показано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні детермінанти інтерпретаційних стратегій

Детермінанта конструювання дискурсу	Інтерпретаційна стратегія				
	«Драматична»	«Демонстративна»	«Прагматична»	«Акузаційна»	«Аналітична»
I. Психолінгвістичний план	Розгорнута, наративна	Розгорнута, наративна	Розгорнута, ненаративна	Згорнута, ненаративна	Розгорнута, наративна
Тип комунікативної тональності (в основі типологія Карасика)/ Фокалізація наратора (в основі класифікація Ж. Женетта)	Драматична тональність	Демонстративна тональність	Інформативна тональність	Саркастично-провокаційна тональність	Гіпотетична тональність
	Екстрадієгетична фокалізація	Гомодієгетична фокалізація	Гетеродієгетична фокалізація	Гетеродієгетична фокалізація	Гомодієгетична фокалізація
1. II. Емоційний план (за дослідженням Шиловської)	Негативний	Позитивний	Амбівалентний або нейтральний	Негативний або нейтральний	Позитивний

<p>2. III. Змістовний план («значення» чи «слова» інтерпретація) 3. (за Чепелевою)</p>	<p>Власний біль, переживання за себе, образи.</p>	<p>Позитивні характеристики жінки</p>	<p>Майнові питання, фактологічна інформація</p>	<p>Слабкі якості чоловіка, сильні свої сторони</p>	<p>Висновки, роздуми, особистісні смисли</p>
<p>4. IV. Рефлексивно-семіотичний план (за Рудницькою, Чепелевою)</p>	<p>Плагіатор</p>	<p>Плагіатор-читач</p>	<p>Читач</p>	<p>Плагіатор</p>	<p>Автор</p>
<p>5. V. Інтенціональний план 6. (за Кубрак Т.А.)</p>	<p>Співчуття оточення</p>	<p>Апологізація «Я»</p>	<p>Предметність</p>	<p>Дискредитація «Іншого»</p>	<p>Самовиховання та самокорекція</p>
<p>7. VI. Регулятивний план (за матеріалами Павленко)</p>	<p>Застрагання в минулому/Обережність у перспективі</p>	<p>Міфологізація минулого/невизначеність перспективи</p>	<p>Прийняття минулого/оптимістичність в перспективі</p>	<p>Викреслення минулого/відсутність перспективи</p>	<p>Трансформація минулого/оптимістичність в перспективі</p>
<p>VII. Мотиваційно-ціннісний план</p>	<p>Завищене значення подружнього життя</p>	<p>Деклароване збереження цінності подружнього життя</p>	<p>Зниження цінності подружнього життя</p>	<p>Знецінення подружнього життя</p>	<p>Збереження цінності подружнього життя</p>

Результати емпіричного дослідження показали складність виділення однієї стратегії, що в чистому вигляді відповідає конкретному респонденту, тому проводили аналіз та групування за домінуючими ознаками стратегії, що властиві певній групі жінок.

За результатами всієї вибірки ознаки продуктивної «аналітичної» стратегії були присутні у 51% жінок, ознаки «прагматичної» моделі – у 26,1% жінок, ознаки «акузаційної» (обвинувачувальної) – у 24%, «драматичної» – у 19,7%, «демонстративної» – у 15,7%. Низький показник ознак «аналітичної» моделі ми пов'язуємо з небажанням жінки повертатися до спогадів про досвід розлучення, що виявляє проблему переосмислення й перебудову ставлення до події. Тенденцію до зниження значення подружнього життя та перспективи заміжжя представлено у 40% респондентів (з домінуючими ознаками «акузаційної» та «прагматичної» стратегії), що свідчить про наявну соціальну проблему та потребу в психотерапевтичній допомозі.

У таблиці 2 представлено розподіл домінуючих ознак інтерпретаційних стратегій за різними групами жінок (табл. 2).

Таблиця 2.

Розподіл домінуючих ознак інтерпретаційних стратегій за різними групами жінок (%)

Група	«Драматична»	«Демонстративна»	«Прагматична»	«Акузаційна»	«Аналітична»
За наявністю дітей					
Відсутні спільні діти	15,00	7,50	10,00	22,50	45,00
Наявні спільні діти	16,60	8,30	18,75	24,00	31,25
За ініціативою розірвати шлюб					
Жінка-ініціатор	19,50	8,00	14,10	24,70	33,60

Чоловік - ініціатор	21,72	8,68	17,40	13,04	39,13
Обидва	14,04	4,30	14,56	37,60	29,50
За частотою взаємодії					
Рідко зустрічаються	14,60	5,80	16,75	27,22	35,60
Часто зустрічаються	18,20	13,60	13,20	25,00	29,50
За терміном перебування у шлюбі					
До 3 років	17,28	6,17	22,20	29,60	24,60
3-10 років	21,05	8,77	12,28	22,80	35,08
Від 10 років	11,11	8,80	13,27	28,80	15,50
За віддаленістю від події розлучення					
Менше 1 року	23,52	26,40	14,90	18,40	17,35
1-5 років	0,56	0,84	16,90	39,40	42,30
Більше 5 років	18,27	7,52	16,10	23,56	34,40
За віком					
26-35 років	17,95	7,70	12,82	33,33	28,20
36-50 років	14,63	7,32	15,85	28,05	34,00
50-70 років	16,67	11,11	22,22	27,78	22,22
За сімейним станом					
Незаміжні	18,18	13,64	15,15	24,24	28,79
У цивільному шлюбі	13,04	4,35	26,09	26,09	30,43
Заміжні	17,07	4,88	12,20	24,39	41,46

Узагальнюючи отримані результати, ми можемо констатувати такі факти.

Найвищі показники ознаки «драматичної» стратегії конструювання припадають на жінок, які пережили розлучення менше 1 року тому (23,52%) та на шлюби, де ініціатором розлучення був чоловік (21,72%). На нашу думку, цей показник є закономірним, зважаючи на відмову від відповідальності за зміни та готовність зберігати шлюб за будь-яких обставин. Надмірне значення шлюбу, що

властиве цій стратегії конструювання, змушує жінку погоджуватись із неналежним ставленням до неї чоловіка у шлюбі. Це єдина з чотирьох непродуктивних стратегій, в якій не змінюється надмірне значення подружнього життя.

Високий відсоток «демонстративної» стратегії також припадає на жінок, які пережили розлучення менше 1 року тому (25,40 %). Такі показники «драматичної» та «демонстративної» стратегії для даної групи жінок ми пов'язуємо з «живістю» переживання, утратеним внутрішнім балансом, актуальністю процесу трансформації досвіду, продовженням процесу руйнації сталих смислових зв'язків та принципів.

Найвищий показник «прагматичної» стратегії (26,09 %) показали жінки, що після розірвання шлюбу перебувають у цивільних стосунках. «Обережне» ставлення до офіційного оформлення шлюбу корелює з раціональним та практичним способом мислення, що властиве саме цьому типу конструювання досвіду, схильністю до зважених рішень, вибором такого життєвого проекту, що зберігає особистий комфорт та автономність проживання.

Лідерами з вибору «акузаційної» стратегії дискурсивного конструювання несподівано виявилися жінки, що віддалені від події розірвання шлюбу на часовій відстані від 1 до 5 років (39,40%). Значно нижчим був показник по групі до 1 року та після 5 років. Якщо деякі дослідження вказують на зниження самооцінки жінки в перший рік розлучення, то можна припустити, що на наступний період припадає відновлення рівноваги в підвищенні ставлення жінки до себе за рахунок зниження оцінки колишнього чоловіка.

Дефіцит чи повна відсутність переважаючих ознак продуктивної «аналітичної» стратегії належать таким групам жінок:

I група – за терміном перебування в шлюбі більше 10 років.

II група – за віддаленістю від події розлучення до 1 року.

III група – респондентам у віковій групі 50-70 років.

При зменшенні ознак «аналітичної» стратегії було виявлено порушення цілісності автонаративних текстів, розірваність смислового ядра, переважання фактологічної інформації над рефлексивною, що в цілому призводить до квазіінтерпретації, поверхневих деструктивних висновків та негативних перспектив стосовно шлюбу. Таким чином, три вищевказані групи жінок потребують додаткових досліджень для виявлення особистісних характеристик.

Висновки. Дискурсивне конструювання досвіду розірвання шлюбу – це спосіб впорядкування особистого досвіду під час переламних подій, що відрізняється інтенсифікацією рефлексивних процесів перебудови та реконструкції системи смислового поля та спонукає до суттєвого перегляду своїх очікувань, уявлень, принципів та в цілому проекту свого життя. Залежно від віку, віддаленості від події, сімейного стану зараз, спадкових факторів, соціального контексту та інших особистісних параметрів жінка схиляється до вибору індивідуальної інтерпретаційної стратегії, для виокремлення та аналізу яких ми провели емпіричне дослідження. Дискурсивний аналіз, що проводився в розрізі психолінгвістичного, емоційного, змістовного, рефлексивного, інтенціонального, регулятивного та мотиваційно-ціннісного планів, дозволив згрупувати отримані автобіографічні наративи у 5 інтерпретаційних стратегій, які ми умовно назвали так: «драматична», «декларативна», «прагматична», «акузаційна», «аналітична». Результати емпіричного дослідження показали складність виділення одної стратегії, що в чистому вигляді відповідає конкретному респонденту, тому аналіз та групування проводилися за домінуючими ознаками стратегії, що властиві певній групі жінок.

За нашими попередніми підсумками аналітична модель виражає найбільш компетентну позицію відповідно до інтерпретації події розлучення. За результатами всієї вибірки переважаючі ознаки продуктивної «аналітичної» стратегії були присутні у 51% жінок. У мотиваційно-ціннісному плані жінка намагається зберегти інститут класичної родини завдяки високому рівню

структуралізації та наративізації життєвого досвіду, адекватній просторово-часовій орієнтації, позитивному емоційному фону, неупередженому ставленню до «Іншого», помірним включенням у подію та оптимістичною позицією в перспективі. При зменшенні цих факторів у проміжних інтерпретаційних моделях експлікується порушення цілісності автонаративних текстів, розірваність смислового ядра та переважання фактологічної інформації над когнітивною.

Дефіцит чи повна відсутність домінуючих ознак «аналітичної» стратегії належать таким групам жінок: I група – за терміном перебування в шлюбі більше 10 років; II група – за віддаленістю від події розлучення до 1 року; III група – респондентам у віковій групі 50-70 років.

Вищевказані групи жінок потребують додаткових досліджень для виявлення особистісних параметрів низькопродуктивних стратегій.

Список використаних джерел

1. Гадамер Г.-Г. Истина и метод : Основы филос. герменевтики / Пер. с нем. Москва: Прогресс, 1988. С. 214.
2. Дискурсивні технології самопроекування особистості: монографія / [Н.В. Чепелева, М.Л.Смульсон, С.Ю. Рудницька, О.В.Зазимко, та ін.]; за ред. Н.В. Чепелевої. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 170 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення 25.03.2020).
3. Женетт Ж. Фигуры. Том I-II. Москва : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. 472 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/310735/> (дата звернення 28.09.2020).
4. Карасик В.И. Языковые ключи. Москва : Гнозис, 2009. 406 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/462305/>(дата звернення 05.10.2020).
5. Кубрак Т.А. Речевое выражение самопрезентации и его место в структуре дискурса. Вестник РГУ им. И. Канта. Педагогические и психологические науки, 2008. Вып 11. 40-47 с. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rechevoe->

[vyrazhenie-samoprezentatsii-i-ee-mesto-v-intentsionalnoy-strukture-diskursa/viewer](#) (дата звернення 18.04.2020).

6. Павленко О. В. Інтерпретація досвіду у формуванні перспективи особистості. Актуальні проблеми психології, 2019. Т. VII. Вип. 41. 225 с. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v7/i47/21.pdf> (дата звернення 17.04.2020).
7. Рикер П. Герменевтика. Етика. Політика : Московские лекции и интервью, 1995. 160 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2778546/> (дата звернення 05.10.2020).
8. Самопроєктування особистості у дискурсивному просторі : монографія / Н.В. Чепелева, М.Л. Смульсон, О.В. Зазимко, С.Ю. Гуцол [та ін.]; за ред. Н.В. Чепелевої. Київ : Педагогічна думка, 2016. 232 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> (дата звернення 10.10.2020).
9. Рудницька С.Ю. Конструктивність як принцип дискурсивної психології. Електронний журнал ЛСІТН, 2019. URL: http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2019/Rudnytska_Svitlana_19.pdf (дата звернення : 15.10.2020)
10. Чепелева Н.В. Розуміння – Інтерпретація – Тлумачення. Технології розвитку інтелекту. 2017. Т. 2. Вип. 6(17). URL : http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/301 (дата звернення : 07.10.2020).
11. Чепелева Н.В., Рудницькая С.Ю. Дискурсивные технологии самопроектирующейся личности. Psycholinguistics, 2019. Вип. 25(1). 363–383. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> (дата звернення : 06.08.2020).
12. Шиловська О.М. Автобіографія як засіб усвідомлення власного досвіду особистості. Психологія. Зб. наук. пр. НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2001. Вип. 1. 9-10 с.
13. Dilthey, Wilhelm. Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie. From Wilhelm Dilthey's Gesammelte Schriften, V Bd: Die geistige Welt.

Einleitung in die Philosophie des Lebens. Erste Hälfte: Abhandlungen zur Grundlegung der Geisteswissenschaften. Leipzig und Berlin: B.G. Teubner, 1924: 139-240.

14. Heidegger M. Unterwegs zur Sprache Pfullingen. Verlag Günther Neske, 1965, 269.

15. Schleiermacher F. Hermeneutics: The Handwritten Manuscripts Ed. Heinz Kimmerle (1977).

URL : https://www.academia.edu/870696/Hermeneutics_Schleiermacher_and_Dilthey

Reference

1. Gadamer, G.-G. (1988) Istina I metod [Truth and method]. Osnovi filosof.germenevtiki - Fundamentals of Philosophical Hermeneutics. Moscow: Publ. Progress, 214.
2. Diskursivni tehnologii samoproektuvannja osobistosti [Discursive Technologies of Self-Designing Personality] Chepeleva, N.V., Smulson, M.L., Rudnic'ka, S.Ju., Zazimko, O.V., Chepeleva, N.V. (Ed.) Kyiv: Works of the Institute of Psychology named GS Kostiuk NAPS of Ukraine, 2016. 170. [in Ukrainian].
3. Zhennet Zh. Figury [Figures]. Tome I-II Moscow: Publ. named Sabashnikovs, 1998. 472 c. Retrived from : <https://www.twirpx.com/file/310735/> [in Russian].
4. Karasik, V.I. (2009) Jazikovije kljuchi [Language keys]. Moscow: Publ.Gnozis, 406 c. Retrived from : <https://www.twirpx.com/file/462305/>[in Russian].
5. Kubrak, T.A. (2008). Rechevoje vyrazhenije samoprezentaciji i ego mesto v structure diskursa [Speech expression of self-presentation and its place in the structure of discourse]. *Vestnik RGU im. Kanta. Pedagogicheskije i psihologicheskiye nauki - Bulletin of the RGU named E. Kant. Pedagogical and psychological sciences*, issue 11. 40-47. Retrived from : <https://cyberleninka.ru/article/n/rechevoe-vyrazhenie-samoprezentatsii-i-ee-mesto-v-intentsionalnoj-strukture-diskursa/viewer> [in Russian].

6. Pavlenko, O.V. (2019). Interpretacija dosvidu u formuvanni perspektivi osobnctocti [Interpretation of experience in shaping the perspective of personality]. *Aktual'ni problemy psihologii- Actual problems of psychology*, 7(41). 225. [in Ukrainian].
7. Riker, P. (1995). Germenevtika. Etika.Politika. [Hermeneutics.Ethics.Politics]. *Moskovskie lekcii i interv`ju - Moscow lectures and interviews*, 160. Retrived from : <https://www.twirpx.com/file/2778546/> [in Russian].
8. Samoproektuvannja osobistosti u diskursivnomu prostori [Selfdesigning personality in a discursive space]. Chepeleva, N.V. (Ed.) Kyiv: Pedagogichna dumka, 2016. 232. Retrived from: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> [in Ukrainian].
9. Rudnic'ka, S.Ju.(2019) Konstruktivnist` jak princip diskursivnoï psihologii. [Constructiveness as a principle of discursive psychology]. Tehnologii rozvytku intelektu - Technologies of intellect development. Retrived from : http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2019/Rudnytska_Svitlana_19.pdf [in Ukrainian].
10. Chepeleva, N. V. (2017). Rozuminnia-Interpetaciia-Tlumachennia [Understanding- Interpretation- Explication]. Tehnologii rozvytku intelektu - Technologies of intellect development. T. 2. 6(17). Retrived from :http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/301 [in Ukrainian].
11. Chepeleva, N.V., & Rudnic'ka, S.Ju. (2019) Diskursivnie tehnologii samoproektirujusshejsja lichnosti [Discursive Technologies of Self-Designing Personality]. *Psycholinguistics*, 25(1). 363–383. Retrived from : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/> [in Ukrainian].
12. Shilovs'ka, O.M. (2001) Avtobiografija jak zasib usvidomlennja dosvidu osobistosti [Autobiography as a means of awareness of personal experience]. *Psihologija. Zb.nauk.prac` Izd-vo Natsionalnogo pedagogicheskogo un-ta im. N.P. Dragomanova - Collection. sciences Works of the National Pedagogical Dragomanov University. Issue1.* 9-10. [in Ukrainian].

13. Dilthey, Wilhelm. Ideen über eine beschreibende und zergliedernde Psychologie. From Wilhelm Dilthey's Gesammelte Schriften, V Bd: Die geistige Welt. Einleitung in die Philosophie des Lebens. Erste Hälfte: Abhandlungen zur Grundlegung der Geisteswissenschaften. Leipzig und Berlin: B.G. Teubner, 1924: 139-240.
14. Heidegger M. Unterwegs zur Sprache Pfullingen. Verlag Günther Neske, 1965, 269
15. Schleiermacher F. Hermeneutics: The Handwritten Manuscripts Ed. Heinz Kimmerle (1977).